

גר קטן - גיורו ומחאתו

ראש הישיבה, הרב אליקים לבנון

- א. שיטת תוספות - זכות הוא לקטן
- ב. שיטת רש"י - יש לאב בעלות על בנו
- ג. הגדילו יכולים למחות
- ד. שיטת הרי"ף

משנה: הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד, כתובתן מאתים וכו'.

ובגמרא: אמר רב הונא: גר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין. מאי קמ"ל, דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא... מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה, קמ"ל דהני מילי גדול, אבל קטן זכות הוא לו.

לימא מסייעא ליה, הגיורת והשבויה וכו', מאי לאו דאטבלינהו על דעת בית דין? לא, הכא במאי עסקינן, בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון.

אמר רב יוסף: הגדילו יכולים למחות. (כתובות יא ע"א)

א. שיטת תוספות - זכות הוא לקטן

מסוגית הגמרא מתבאר שיש שתי דרכים בהם ניתן לגייר קטן. האחת, כאשר אביו מביאו להתגייר, ואף האב מתגייר עמו. והשניה - כאשר בית הדין מגיירים אותו על דעתם בלא דעת האב, וזאת, משום שזכות הוא לקטן להתגייר. בפשטות נראה שההבדל בין שתי הדרכים הוא בסברת "זכות הוא לו", שאם מביאו אביו, קל יותר לומר דזכות הוא לו, לעומת המתגייר על דעת בית דין, שיתכן שאין זו זכות.

התוספות (ד"ה מטבילין) אכן מפרש את הגמרא כפשוטה, ועל כן מקשה, שהרי זכיה מטעם שליחות, ואין שליחות לקטן. הם מתרצים בשתי דרכים:

לתירוצם הראשון, באמת אין זכין לקטן אלא מדרבנן, ולפיכך גם הגירות אינה אלא מדרבנן, ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה, לכן מותר אפילו להשיאו אשה ישראלית.

בתירוץ השני הם מבארים שבמקום אשר זו היא זכות גמורה, יש זכיה לקטן מדאורייתא, ואף גיורו מן התורה.

ב. שיטת רש"י - יש לאב בעלות על בנו

מדברי רש"י נראה שהוא מבאר באופן שונה. בדיבור הראשון בגמרא, הוא מבאר, שמדובר בקטן שאין לו אב, ואמו מביאתו להתגייר. ובד"ה "על דעת בית דין" הוא מוסיף שבית דין נעשים לו כאב. נראה מדבריו שיש חשיבות מיוחדת למציאות של אב על בנו. ובאמת, גם בגמרא הרי מבואר, שאם נתגיירו בניו עמו, יש יותר סברא לומר שהגיר חל, מאשר אם הטבילום בית דין.

התוספות אמנם פירשו, שאף זו היא שאלה של גודל הזכות, שכאשר מתגיירים עם אביהם, יותר זכות הוא להם. אך מלשון רש"י נראה שהוא מפרש אחרת.

הרמב"ם בהל' עבדים (ט, ב) עוסק בקונה עבד, ובסוף ההלכה הוא כותב:

וכן מוכר בניו ובנותיו, שנאמר "מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם".

הכסף משנה, אשר בדרך כלל מציין מהו מקור ההלכה, אינו מוסיף על דברי הרמב"ם עצמם, וכותב שדבריו מבוארים בפסוק. בביאור הגר"א (יו"ד רסז, יז) מצוין שדרשה זו נדרשת בתורת כהנים על הפסוק בויקרא כה, מה. מדבריו עולה, שלגוי יש בעלות על ילדיו. דבר זה לא מצינו בישראל, אלא לענין מוכר בתו לאמה, ואף שם יש זכות לאב בבתו לקבל כסף קנין שהוא כסף קידושין, ואם לא מתייעדת לאדון או לבנו, יוצאת בסימני נערות. לעומת זאת, לגוי יש זכות בילדיו למוכרם ממכר עולם.

לפי זה ניתן לבאר גם את שיטת רש"י.

הואיל ומדובר בקטן שהוא גוי, זכות הבעלות היא של אביו, וכשם שהאב יכול למוכרו לעבדות, כך גם יכול לגיירו ליהדות. חידושו של רב הונא הוא, שגם בית דין "נעשין לו כאב" - כלשון רש"י, כלומר גם הם יכולים לזכות בבעלות על הקטן ולגיירו.

מובן א"כ, מדוע מדגיש רש"י שלקטן אין אב, ואמו מביאתו להתגייר. שהרי אם יש לו אב, אין יכולת לבית הדין לקחת בעלות עליו, שהרי הבעלות אצל אביו. ורק העובדה שאין לו אב, פותחת פתח לבית הדין להיות לו כאב.

לפי זה, כאשר הגמרא מנסה לסייע לרב הונא ממשנתנו, ודוחה - "הכא במאי עסקינן, בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו" - פירוש הדחיה הוא, שרק לאב יש בעלות על בניו ובנותיו, ורק הוא יכול לגיירם, אך לבית דין אין את האפשרות לקחת בעלות עליהם.

ג. הגדילו יכולים למחות

רש"י מפרש את דברי רב יוסף "הגדילו יכולים למחות" שמדובר גם בקטנים שנתגיירו עם אביהם.

בגמרא מקשים אמנם אביי ורבא על רב יוסף, אך נראה ששניהם מסכימים לדבריו, אלא שהם מגבילים זאת לזמן שהם קטנים, אולם לאחר שגדלו, אינם יכולים למחות. ואכן, הרמב"ם בהלכות פוסק כרב יוסף, וכן פוסקים.

ד. שיטת הרי"ף

הר"ן על הרי"ף בסוגייתנו, גם הוא כותב, שמן הדין לפסוק כרב יוסף, שהרי לאביי קושית רבא אינה קשה, ולרבא קושית אביי אינה קשה, ואם כן בפשטות הלכה כרב יוסף.

הוא מקשה על הרי"ף, שביבמות (טז ע"ב בדפי הרי"ף) מביא להלכה את דברי רב הונא - "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין", אך משמיט את דברי רב יוסף "הגדילו יכולים למחות". הוא מביא את תירוץ הרמב"ן הכותב כי אפשר שהרי"ף מפרש את רב יוסף רק בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, שאז יכולים הבנים למחות. אולם לרב הונא, שבית דין מטבילין אותו, יפה כח בית דין, ואין הקטן יכול למחות.

גם הרא"ש (סוף סימן כג) מביא את פסקו של הרי"ף ותמה מדוע השמיט את דברי רב יוסף "הגדילו יכולים למחות".

הקרבן נתנאל (אות ז) מביא את תירוץ הרמב"ן דלעיל, ומקשה עליו, שהרי לדבריו, מה הקשו אביי ורבא ממשניות על גיורת המקבלת כתובה, הרי אפשר לתרץ שמדובר בנתגיירו על דעת בית דין, ואז אין יכולים למחות ולכן מקבלות כתובתן.

ועוד נראה שאי אפשר להבין את דברי הרמב"ן כפשוטם, שהרי בגמרא מבואר שכח הגיור בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו גדול מכח בית דין, אם לפי פירוש תוספות שזו ודאי זכות להם, ואם לפי רש"י שלאב יש בעלות עליהם. לדברי הרמב"ן יוצא שאדרבא, כח גיור על דעת בית דין גדול מכח גיור ע"י אביהם.

ועוד, אם דברי הרמב"ן כפשוטם, עדיין קשה על הרי"ף, שהיה לו להביא את דברי רב יוסף "הגדילו יכולים למחות" על גר שנתגיירו בניו עמו, שיכולים לחזור בהם, ומדוע השמיט זאת.

וזכורני ששמעתי מהרב שאול ישראלי זצ"ל, שפירש את תירוץ הרמב"ן באופן אחר.

כוונת הרמב"ן היא שהרי"ף השמיט את דברי רב יוסף, הואיל וכל דבריו אינם להלכה. מפני שלדברי רב הונא, גם בית דין וגם אביו של קטן יכולים להטבילו, ואין הקטן יכול לחזור בו. רק לפי דחיית הגמרא את דברי רב הונא, כשהגמרא מעלה אפשרות שרק אביו יכול לגיירו, ואין זכות לבית דין לגיירו, לפי זה אומר רב יוסף "הגדילו יכולים למחות". והואיל והרי"ף פוסק להלכה כרב הונא, וגם בית דין יכולים להטבילו, ממילא אין כלל הלכה כרב יוסף, ואין הקטן יכול למחות. זו כוונת הרמב"ן באומרו שאין הקטן יכול לחזור בו, "דא"כ מה כח בית דין יפה", ולרב הונא, שמטבילין אותו על דעת בית דין, כלומר גם על דעת בית דין, לפיכך גם כאשר מתגייר עם אביו אינו יכול לחזור בו. עד כאן דברי הרב ישראלי זצ"ל.

לפי דבריו, ניתן להוסיף ולומר שהמחלוקת בין רב הונא לרב יוסף היא כמחלוקת אשר בין רש"י לתוספות. רב הונא סובר שגם גוי שנתגיירו בניו עמו, תוקף הגירות הוא מדין זכות. לכן גם בית דין יכולים לגיירו מדין זכות הוא לו. לפיכך, הגדילו אינם יכולים למחות, הואיל ובשעת הגיור היתה זכות להם. אולם, רב יוסף סובר כשיטת רש"י, שאביו מגיירו מדין בעלות, וזוהי זכות רק של האב. בית דין אינם יכולים להיות במקום האב, ואין מטבילין קטן על דעת בית דין. מאחר שבעלות האב על בנו היא עד אשר יגדיל, ואז פוקעת בעלותו, לפיכך הוא יכול לגיירו רק עד שיגדיל, אם הבן מעצמו רוצה להמשיך ולהיות ישראל הרי הבעלות עוברת מהאב לבן, והוא ממשיך את היותו גר. אולם אם בשעת מעבר הבעלות הבן מוחה, הרי שפג תוקף מעשה האב והוא חוזר לגויותו. ומצינו כעין זה בנותן לחבירו מתנה ע"מ להחזיר, שהמקבל הוא בעלים על החפץ עד שמגיע זמן החזרתו לבעליו. ואף כאן, האב הגוי הוא בעלים על בנו עד שיגדיל.

נמצא, לפירוש זה, שאם הרי"ף פוסק כרב הונא, הגיור נעשה תמיד מדין זכות הוא לו, בין שמתגייר ע"י בית דין בין שמתגייר ע"י אביו, והזכות היא של הקטן עצמו, לא זכות שיש לאביו בו, וממילא זכות זו ממשיכה עמו כשנתגייר כשהוא קטן, ואף כשהגדיל אינו יכול למחות.

מובנת, איפוא, השמטת הרי"ף את דברי רב יוסף.

